

Vestluskaaslaste algatatud parandused telesarja „Õnne 13” telefonikõnedes

ANDRIELA RÄÄBIS

Artiklis vaadeldakse vestlusanalüüsi meetodit kasutades, kuidas lahendatakse suhtlusprobleeme telesarja „Õnne 13” telefonikõnedes. „Õnne 13” on Eesti Televiisiooni kõige kauem, alates 1993. aastast eetris olnud seriaal. Sarja stsenaaristid on olnud Astrid Reinla (1993–1994), Kati Murutar (1995–1996), Teet Kallas (1996–2011, 2011–2012), Urmas Lennuk (2011, 2013–2014) ja Andra Teede (alates 2014. aastast). Seriaalis kajastatakse Morna linnakese igapäevaelu.

Filmidialoogi spetsiifika seisneb selles, et selle loomisel ja tõlgendamisel osalevad peale tegelaste ehk vahetute osalejate ka filmitegijad ja -vaatajad. Voorud tuleb seetõttu kujundada mitte ainult vestluskaaslast, vaid ka vaatajaid silmas pidades, lähedes nende arvatavast maailmatundmisest ja teadmistest, mis nad on filmist seni saanud. Kui filmis on mingi info tegelastele teada, kuid vaatajatele mitte, tuleb see vestlusse lisada isegi juhul, kui see tegelaste seisukohalt võib üleliigne tunduda.

Vaadeldavate telefonikõnede eripäraks on asjaolu, et näidatakse ainult üht vestluses osalejat, kes imiteerib dialoogi. Seega pole teist suhtlejat kuulda ja nähtava kõneleja ülesanne on tema „öeldut” televaatajatele vahendada. Üks selleks kasutatav võte on paranduse algatamine: osutamine vestluskaaslaste voorus olnud probleemile, mille kõneleja peaks lahendama.¹ Sealjuures on televaatajale näha paranduse algataja ja kuulda tema voor, aga mitte paranduse lahend.

Uurimuses käsitletakse esmalt parandusmehhanismi olemust ning parandusalgatuste funktsioone ja võtteid. Seejärel keskendutakse filmidialoogi spetsiifilistele tunnusojoontele. Antakse ülevaade uurimuse materjalist ja meetoodikast. Sellele järgneb parandusjärgendite analüüs. Uurimisküsimused on järgmised: 1) mis tüüpi probleeme parandusega lahendatakse, 2) missuguseid võtteid paranduse algatamiseks kasutatakse. Arutletakse ka selle üle, mis funktsioone parandusalgatused filmidialoogis täidavad.

1. Parandusmehhanism

Parandusmehhanismi all mõistetakse vahendeid ja võtteid, mille abil vestlejad lahendavad kõnelemisel, kuulamisel ja öeldust arusaamisel tekkinud probleeme. Parandusprotsessi võib vallandada nii grammatiline, semantiline kui ka suhtuslik probleem. (Schegloff jt 1977; Schegloff 1979)

¹ Vestlusanalüüsis mõeldakse paranduse all erinevate kuulmis-, mõistmis- ja aktsepteerimisprobleemide lahendamist, mitte ainult vigade parandamist.

Parandusprotsess jaguneb neljaks tüübiks olenevalt sellest, kes paranduse algatab ja selle läbi viib: kõneleja ise või vestluskaaslane. Eri tüüpi paranduste kasutamine on seotud eelistusjärjestusega. Kõige eelistatum on eneseparandus, mille käigus kõneleja parandab või täpsustab enda väljaöeldut. Teine keskne tüüp on vestluskaaslase (partneri) algatatud partneriparandus, mille viib läbi kõneleja (probleemi tekitaja). Harvad paranduse liigid on kõneleja algatatud ja vestluskaaslase läbiviidud parandus ning parandus, mille vestluskaaslane algatab ja ise läbi viib. (Schegloff jt 1977; Kitzinger 2013) Seega valitseb variant, kus probleemi lahendamine jäetakse selle tekitajale. Seda kinnitab ka eesti argivestluste analüüs, mille järgi jättis vestluskaaslane 93% algatatud parandustest kõneleja lahendada ja vaid 7%-l juhtudest viis paranduse ise lõpuni (Mihkels 2013: 28).

Partneriparandused jagunevad ühelt poolt vastavalt sellele, mis tüüpi on parandusega lahendatav probleem, ning teisalt paranduse algatamiseks kasutatavate võtete järgi (vt Dingemanse jt 2014; Dingemanse, Enfield 2015; Couper-Kuhlen, Selting 2018: 138–201; Hennoste 2023: 1143–1164). Paranduse tulemusel moodustub dialoogis parandusjärjend, mis koosneb minimaalselt kahest voorust: parandusalgatusest ja lahendist. Algatusele eelneb probleemüksusega voor. Lahendile võib järgneda sulgejamarker, tavaliselt informeerituse muutumist osutav dialoogipartikkel, näiteks *aa, ahah* (näide 1).

(1) 01 V:	.hh kuidas sul `seal läks. ²	PROBLEEMÜKSUSEGA VOOR
02 H:	kus.	PARANDUSALGATUS
03 V:	.hh `Eve juures.	LAHEND
04 H:	aa `Eve juures oli `kihvt, ..	SULGEJA
- (Hennoste 2023: 1143)

Parandusalgatuse võib esile kutsuda kuulumis-, arusaamis- või aktsepteerimisprobleem. Paranduse algatamise võtted jagunevad nelja rühma. 1. Avatud algatus puudutab tervet eelmist vooru ega osuta täpsemalt probleemi allikale (nt *ah, mida, kuidas* jms). 2. Lokaliseeriv eriküsisõna märgib probleemseks eelmise vooru mingi konkreetse komponendi (näide 1: *seal > kus*). 3. Üleküsimisega korratakse eelmises voorus olnud probleemüksust. 4. Tõlgendusettepaneku puhul pakub partner eespool kõneldu kohta välja oma arusaama, saamaks kinnitust, et on seda õigesti mõistnud.

Parandusalgatuse võtted ja probleemid on omavahel seotud, kuigi mitte järgalt (Hennoste 2023: 1143–1164). Avatud parandusalgatusega lahendatakse eelkõige kuulumisprobleeme ning lahendina kordab kõneleja tüüpiliselt probleemvoor. Harva lahendatakse avatud algatusega aktsepteerimisprobleeme. Lokaliseeriv eriküsisõna ja tõlgendusettepanek osutavad ennekõike arusaamisprobleemile. Üleküsimine on kõige keerukam parandusalgatuste rühm: kordused võivad viidata nii arusaamis- kui ka aktsepteerimisprobleemile. Viimased jagunevad omakorda üllatuskordusteks, mis osutavad, et info oli uus ja üllatav, ja vaidlustuskordusteks, millega väljendatakse lahkavumust, kahtlust info tõesuses vms. Traditsiooniliselt

² H = helistaja, V = vastaja. Transkriptsioonimärgid on esitatud artikli lõpus.

on paranduste hulka arvatud ka kordused, millega soovitakse vaid eelneva vooru kinnitamist. Aktsepteerimisprobleemile viitava parandusalgatuse ja informeerituse muutumisele viitava koste (tagasiside) piirile jäävad uudismärgid (ingl *newsmark*), näiteks *tõesti vä*, millega tõstetakse mingi aspekt eelnevast voorust uudisväärtuslikuna esile ja antakse märku soovist saada selle kohta enam infot, väljendades sealjuures kahtlust või üllatust.

Uurimustes on välja toodud, et parandusalgatuste funktsioon võib peale verbaalse vormistuse sõltuda ka prosoodiast (vt Mihkels 2013: 32–33). Saksakeelsete vestluste analüüs on näidanud, et prosoodiliselt markeeritud parandusalgatused annavad muu hulgas edasi üllatuse või hämmelduse varjundit ning osutavad paranduse algataja ootustega seotud probleemile; neutraalse prosoodiaga parandusalgatustega lahendatakse aga kuulmis- ja arusaamisprobleeme (Selting 1988, 1996). Maria Egbert jt (2009) analüüsisid võrdlevalt parandusalgatusi *was* 'mida' ja *was denn* 'mida' saksa-keelsetes ning *what* 'mida' Ameerika ingliskeelsetes argivestlustes. Mõlemas keeles olid need parandusalgatused referentsiprobleemi korral langeva või sõna lõpus pisut tõusva intonatsiooniga, kuulmisprobleemi korral aga selgelt tõusva intonatsiooniga (Egbert jt 2009: 105–109). Inglisekeelset suhtlust uurinud Elizabeth Couper-Kuhlen (1992) on leidnud, et parandusjärjend on sageli öeldud muust kõnest erineva tempoga: kiiremini või aeglasemalt.

Eestikeelsetes vestlustes osutab üleküsimise puhul prosoodiliselt markeeritud kordus eelkõige aktsepteerimisprobleemile, markeerimata kordus arusaamisprobleemile (Hennoste 2023: 1144, 1152). Krista Mihkels (2013: 70–72), kes on uurinud õpetaja algatatud parandusi koolitundides, on esile toonud, et veale osutav probleemallika kordus on muust kõnest prosoodiliselt esile tõstetud: öeldud spetsiifilise imestava intonatsiooniga, teistsuguse tempoga, vaiksemalt, rõhuliselt või jätkuvusele osutava intonatsiooniga. Arusaamisprobleemile viitavad tõlgendused on seevastu prosoodiliselt markeerimata.

2. Filmi- ja seriaalidialoogid

Filmi ja selle vaatajate suhet on kirjeldatud kui üht vahendatud suhtluse liiki. Nii-sugusel vahendatud suhtlusel on mitu kihti, kus tegelased, produktsioonimeeskond ja publik osalevad kõik omal moel tõlgendamisprotsessis. (Bednarek 2010: 15) Erving Goffmani (1976, 1979) osalusraamistikus (ingl *participation framework*) on kuulajad jaotatud kahte rühma: vestleva rühma liikmed ehk vahetud osalejad (*ratified participants*) ja vestluses mitteosalevad juuresolijad (*bystanders*), tahtmatud pealtkuulajad (*overhearers*) ja tahtlikud pealtkuulajad (*eavesdroppers*). Goffman kasutab etenduse vaatajate kohta publiku (*audience*) mõistet ja eristab sellist osalusraamistiku tüüpi tavapärase vestluse omast. Ta laiendab publiku mõistet ka televaatajatele ja raadiokuulajatele, kuid sel juhul ei ole kõne suunatud kohalviibijatele, vaid kujuteldavatele vastuvõtjatele (*imagined recipients*). Claudia M. Bubel (2008: 61) kasutab ka televaatajate kohta pealtkuulaja mõistet (*overhearer*) ega pea vajalikuks teistsugust osalusraamistikku rakendada. Tavalises vestluses kujundab kõneleja oma

voorud kindlat vastuvõtjat arvestades (*recipient design*) ning see puudutab näiteks sõnavalikut, teemavalikut, järjendistruktuuri, vooru pikkust ja ülesehitust (Sacks jt 1974: 727). Filmidialoogis tuleb lausungid moodustada peale adressaadi ka publikut silmas pidades (*audience as overhearer design*). Seejuures peab filmidiskursus olema vaatajatele arusaadav, pakkuma meelelahutust, looma realistlikke tegelasi ja meelitähta suurt vaatajaskonda. (Bednarek 2010: 65–66)

Filmid ja seriaalid järgivad eri tasanditel oma spetsiifilist tava: näiteks on filmi narratiiv terviklik ja isoleeritud, seriaali oma aga jätkuv ja paindlik, arenedes episoodist episoodi (Piazza jt 2011: 1). Sellele vaatamata saab neid analüüsida samadel alustel. Nii filmide kui ka telesarjade diskursust iseloomustavad „piirid” või „kindlad raamid”, mille sees auditiivsed ja visuaalsed elemendid moodustavad sidusa terviku (Bell 2001: 15). Roberta Piazza jt (2011) kasutavad mõistet *telekinematograafiline diskursus* (ingl *telecinematic discourse*), tõstes esile filmi- ja seriaalidialoogi kattuvusi, sarnasusi ja analoogiat.

Filmi- ja seriaalidialooge on käsitletud eri lingvistilistest vaatenurkadest ning esile toodud nii erinevusi kui ka sarnasusi autentsete dialoogidega. Osa uuringuid keskendub keeleõppe vajadustele (nt Quaglio 2008; Tatsuki 2005), tõstes esile asjaolu, et õpikudialoogid on sageli ebaloosmulikud ja õppematerjalina tuleks kasutada ka autentseid dialooge, näiteks suulise keele korpustest või filmidest ja seriaalidest pärit vestlusi. Potentsiaalse keeleõppematerjalina on käsitletud eeskätt situatsioonikomöödiaid (Washburn 2001). Seejuures tuleb filmi- ja seriaalidialoogide puhul silmas pidada, et tegu ei ole siiski autentse spontaanse vestlusega, vaid dialoogid on konstrueeritud vaatajate jaoks nii, et need kõlaks loomulikult, spontaanselt ja kõitvalt, järgides konkreetse suhtlusolukorra keelenorme (Kozloff 2000: 121; Caviglia 2006: 107).

Mitmed autorid on täheldanud, et filmidialoogis ei ole peaaegu üldse pealärääkimisi, katkestusi, ebaselgeid sõnu, takerdumisi, eneseparandusi, ootamatuid teemavahetusi (nt Caviglia 2006: 107; Quaglio 2008; Rossi 2011: 37). Fabio Rossi (2011: 45) põhjendab seda asjaoluga, et niisugused spontaansed dialoogid omased jooned võiks jätta vaatajatele mulje halvast toimetaja- või näitlejatööst. Lisaks on esile toodud, et filmis on voorud ühtlaselt jaotatud, dialoog on keeleliselt vähem varieeruv, kordused on hoolikalt planeeritud, ebamäärasusega seotud jooni (nt üldlõpud (või *midagi sellist*), üldise tähendusega sõnad (*asi*)), kaudsust ja narratiivse funktsiooniga (nt *ja siis*) sõnu on vähem, kuid tundeid ja hoiakuid väljendatakse tugevamalt kui loomulikus dialoogis (Kozloff 2000; Quaglio 2008; Bednarek 2010: 64, 77–91; Rossi 2011: 37). Kirjaliku stsenaariumi mõjul iseloomustab filmidialooge suurem koherentsus ja kohesioon ehk keeleline ja sisuline sidusus, mis muudab need kirjanduskeelega sarnaseks (Rossi 2011). Samas on välja toodud ka see, et tegelik filmidialoog ei pruugi sõna-sõnalt kirjaliku stsenaariumiga kattuda, kuna näitlejad võivad improviseerida (Kozloff 2000: 92). Eesti keeles on uuritud, missuguseid spontaanse suulise keele vahendeid kasutavad näitekirjanikud ja mis muutub tekstis näidendi esitusel. Ilmnes, et näitlejad ei tee kuigi palju muutusi morfoloogias ega lause struktuuris, kuid lisatakse partikleid, üneeme, kordusi, eneseparandusi. (Pullerits 2021)

Uurimustes on leitud, et filmidialoogil ja loomulikult suhtlusel on ka mitmeid sarnasusi. Näiteks esinevad seriaalis „Friends” („Sõbrad”) kõige sagedasemad intensiivistajad (*really, very, so*) suulise keele korpuse materjaliga võrreldaval määral (Tagliamonte, Roberts 2005). Rõhutatud on ka seda, et kuigi teatud nähtusi (nt kordused, üneemid, ebamäärastajad) esineb filmidialoogis vähem kui loomulikus suhtluses, on need siiski olemas (Bubel, Spitz 2006; Quaglio 2008).

Telefonikõned muudavad filmis või sarjas kujutatud argielu realistlikumaks, kuid täidavad ühtlasi spetsiifilisi funktsioone. Esiteks kasutatakse telefonikõnesid, et edastada vaatajatele olulist infot; sealjuures saab seda teha lühidalt ja kontsentreeritult, ilma uusi tegelasi sisse toomata. Teiseks rõhutavad telefonikõned filmide metatasandi aspekte, moodustades filtri reaalsuse ja fiktsiooni vahel. (Rossi 2011: 40–41; vt ka Kozloff 2000: 120) Rossi (2011: 40) toob esile, et nendest aspektidest vaadelduna kasutatakse telefoni filmides pigem sümbolina kui reaalsuse väljendajana. Telefonikõned võivad näidata ka tegelaste lähedust ja nende suhtlemise sagedust (Kozloff 2000: 259).

Filmide telefonikõnedes on uuritud peamiselt alustamist ja lõpetamist (nt Tatsuki 2005; Ryan, Granville 2020). Jonathon Ryan ja Scott Granville (2020) toovad välja, et filminarratiivile on iseloomulikud kokkusurutud telefonikõned: näidatakse ainult üht osalejat, kõned esitatakse vahel vaid osaliselt, sissejuhatus ja lõpetamine jäetakse ära. Filmitelefonikõnede puhul on täheldatud ka asjaolu, et kõnelejad tõstavad sageli häält, paludes vestluspartneril öeldut korrata, justkui nad ei oleks sellest aru saanud (Rossi 2011: 41–42). Rossi ei kasuta parandusalgatuse mõistet, kuid märgib, et niisuguste korduste eesmärk on vaatajatele info edastamine. Näites 2 on esitatud lõik filmist „L'onorevole Angelina” („Auväärt Angelina”, 1947)), kus politseiseersant kordab vestluskaaslase sõnu ja annab sellega vaatajatele infot, et Angelina koos teiste naistega on majad vallutanud.

(2) Policemen: (speaking on the phone) Che dite? (to the sergeant) Telefonano da Pietralata/ maresciallo//

Sergeant: (speaking on the phone) Sì/ pronto// Come? Stanno occupando cosa? Provvedo subito//

Politseinik: (telefoni) Mida te räägite? (seersandile) Nad helistavad Pietralatast, seersant.

Seersant: (telefoni) Jah, tere. Mida? Mida nad vallutavad? Tegelen sellega kohe.
(Rossi 2011: 42)

Eestikeelsete filmi- ja seriaalidialoogide keelt pole peaaegu üldse analüüsitud: ainus uurimus käsitleb vestluskaaslase identifitseerimist „Õnne 13” telefonikõnedes, kus üks osaleja imiteerib dialoogi (Räabis 2025). Teema on keeleteaduses oluline, kuna filmidialoogi uurimine aitab paremini mõista, kuidas modelleeritakse „loomulikku” keelekasutust.

3. Materjal ja meetod

Uurimiseks transkribeeriti kõigepealt 65 argitefonikõnet „Õnne 13” eri hooaegadest (1994–2024). Valimi koostamisel peeti silmas, et kõik sarja stsenaristid oleksid esindatud. Kõigi vaadeldud vestluste eesmärk on info vahetamine (informeerimine, küsimine, palve esitamine vms), mitte lihtsalt suhtlemine, igapäevastest asjadest lobisemine (info- ja suhtehoidmisvestluste kohta vt Drew, Chilton 2000).

54 kõnes näidatakse ühte osalejat (19 kõnes helistajat ja 35 kõnes vastajat), 11 kõnes mõlemat osalejat. Ühe osalejaga kõnedes markeerivad partneri juttu pausid. Telefonikõned, mille mõlemat osalejat on näha, jagunevad kaheks. Kuues kõnes näidatakse üht osalejat mitme voo jooksul, nii et vestluskaaslase voo pole kuulda; seejärel näidatakse teist osalejat. Viiel juhul näidatakse suhtlejaid kordamööda ja mõlema kogu tekst on esitatud. Viimast tüüpi kõned ehk tavalised dialoogid jäeti käesolevast uurimusest kõrvale, keskendudes kõnedele, milles vestluskaaslase juttu ei ole kuulda. Uuritava materjali moodustab seega 60 telefonikõnet.

Ühe osalejaga kõnedes kasutab nähtav suhtleja 18 juhul lauatelefoni, 36 juhul mobiiltelefoni. Teise osaleja telefonitüüp ei ole teada, kuid on teatud juhtudel oletatav: näiteks kasutasid sarja esimestel hooaegadel mobiili ainult ärimed, n-ö tavalistel inimestel oli lauatelefon. Mobiilile viitab ka see, kui kõne sisust selgub, et kõneleja on kaupluses, õues, autos vms. Kui näidatakse mõlemat osalejat, helistatakse kahel juhul lauatelefonilt lauatelefonile ja neljal juhul mobiililt mobiilile.

Artiklis käsitletakse ainult niisuguseid parandusi, mille algatab nähtav osaleja. Paranduse läbiviimist televaataja ei kuule. Vaadeldavates telefonikõnedes oli 41 parandusalgatust: 14 korral algatas paranduse helistaja ja 27 korral vastaja.

Uurimuses järgitakse vestlusanalüüsi meetodit (vt nt Liddicoat 2007; Sidnell 2010), mille tuumaks on kvalitatiivne mikroanalüüs. Vestlusanalüüsi põhimõtte järgi on suhtluse kesksed mehhanismid voo-, järjendi- ja parandusliigendus. Vestlus koosneb suhtlustegevustest, millega kõnelejad püüavad keele abil oma eesmärgi saavutada: näiteks küsimine, vastamine, nõustumine, keeldumine jms. Suhtlejate ülesandeks on aru saada, mis suhtlustegevust partner oma voo sooritab, ning sellele omapoolse sobiva suhtlustegevusega reageerida.

Käesolevas uurimuses kerkib esile metodoloogiline probleem: kuidas rakendada vestlusanalüüsi meetodeid niisuguse vestluse analüüsimiseks, milles partneri voo-ruud puuduvad? Probleemi lahenduse pakub vestlusanalüüsi keskne võte – järgneva voo-ruu tõestusprotseduur (ingl *next-turn proof procedure*), mille puhul uurija vaatleb vestlust osaleja perspektiivist ja lähtub tema reaktsioonist, analüüsisides konkreetset voo-ruu eelneva ja järgneva voo-ruu abil. Järgnev voo-ruu annab infot selle kohta, kuidas kõneleja eelmist voo-ruu tõlgendas. (Sacks jt 1974: 728–729) Niisugust metoodikat olen kasutanud ka varasemas „Õnne 13” telefonikõnesid käsitlevas uurimuses (Rääbis 2025). Metoodika rakendamist illustreerib näide 3, kus telefonitsi räägivad Johannes (nähtav osaline) ja Allan. Eelnevalt on Allan helistanud perekonnatuttava Aleksandri lauatelefonile. Aleksander ei osanud Allani küsimusele vastata ja andis telefoni edasi tema juures külas olevale Johannesele.

- (3) 01 V: jaa? (.) \$oi,\$ (.) tere `Allan. .hhhh noh=ku-
 02 (2.3)
 03 V: @` misasja.@ ((ehmunult))
 04 (1.0)
 05 V: oot=`oota `räägi `rahulikumalt.
 06 (0.9)
 07 V: ja=t- tule `kiiresti `siia ja `arutame selle `asja `läbi.

Johannes võtab Aleksandrilt telefonitoru ning vastab *jaa*, väljendab naerva häälega üllatust (*\$oi,\$*), teretab Allani nimepidi ja alustab ilmselt teemat esilekutsuvat küsimust (*kus? kuidas?*) (rida 1). Vooru poolelijätmine ja sellele järgnev paus tähistab Allani vahelesegamist või pealerääkimist ning helistamise põhjuse esitamist. Johannes algatab seepeale ehmunud häälega paranduse `*misasja*, mis märgib kogu eelmise vooru probleemseks, aga ei ütle midagi selle sisu kohta (rida 3). Avatud parandusalgatusega lahendatakse eeskätt kuulmisprobleemi (Hennoste 2023: 1144), aga selles näites osutab tugev rõhutamine ja hääletooni muutus aktsepteerimisprobleemile (vt Hennoste 2023: 1147). Järgmine voor *oot=`oota `räägi `rahulikumalt* väljendab soovi saada rohkem infot ja näitab ühtlasi, et Allan on erutunud või ärritunud. Seejärel kutsub Johannes Allani Aleksandri juurde ja teeb ettepaneku „see asi” läbi arutada. Ka see voor osutab helistamise põhjuseks olnud infole, mille sisu täpsemalt veel ei avata. Pärast telefonikõne lõppu ütleb Johannes Aleksandrile, et Allani poeg Jaanus on kadunud.

4. Partneriparandused „Õnne 13” telefonikõnedes

4.1. Parandusega lahendatavad probleemid

Vaadeldavates kõnedes oli 41 partneriparandust. Parandusalgatuse kutsub valdavalt esile aktsepteerimisprobleem (17 näidet), veidi harvem arusaamisprobleem (11 näidet), viiel juhul kuulmisprobleem. Neljal juhul soovitakse öeldule kinnitust ja neljal juhul ei ole probleemi üheselt võimalik tuvastada.

Vaatleme kõigepealt aktsepteerimisprobleemist ajendatud parandust. Näites 4 helistab Mare oma naabrile Ukule eelteadmise, et viimane on Tartus (rida 6).

- (4) 01 H: halloo?
 02 (1.2)
 03 H: Uku,
 04 (1.4)
 05 H: jah. .hhhhh eq (.) kas: `saad rääkida
 06 või on sul seal `Tartus:=õõ (0.6) palju `tegemist.
 07 (1.0)
 08 H: @aa:: (0.7) `kodus oled,@ ((üllatunult))
 09 (0.9)
 10 H: a=miks `mina selest midagi ei `tea,

Küsimusele järgnevale Uku voorule (rida 7) reageerib Mare üllatunud toonil ja pikalt venitatud partikliga *aa* – sellega annab ta märku, et on partnerilt saadud info tõttu oma väärarvamust korrigeerinud (vt ka Kasterpalu, Hennoste 2016: 152–153; Hennoste 2023: 1082). Seejärel algatab ta üleküsimisega paranduse *'kodus oled*, mis on samuti öeldud imestunud toonil. Parandusalgatus osutab, et info oli uus ja üllatav, aga ei sea seda kahtluse alla. Üleküsimise lahendiks on tavaliselt kinnitusküsimusele omaselt partiklivastus, näiteks *jah, jaa, mhmh* (Hennoste 2023: 1152). Mare teeb seejärel etteheite, et Uku pole teda kodusolekust informeerinud, näidates ühtlasi selle info aktsepteerimist, mis paranduse esile kutsus. Parandusalgatuse kaudu selgub Uku asukoht, kuid laiemas plaanis saab vaataja teavet ka tegelastevaheliste suhete kohta.

Näide 5, kus Thorbjörn helistab oma elukaaslasele Marele, illustreerib arusaamisprobleemi. Näite kontekstis on oluline, et Thorbjörn on Rootsist pärit väliseestlane. Vaadeldavas telefonikõnes näidatakse mõlemat osalejat, kuid sellele vaatamata ei ole tegu dialoogiga, kuna Mare (V) on näha ja kuulda ainult esimese vooru ajal.

(5) ((telefonihelin))

- 01 V: halloo? (0.6) tere *'päävast* Mare *'Peterson* kuuleb
 02 millega saan *'kasulik* olla?
 03 (1.6)
 04 H: odododot (0.5) *ma=i=sa ästi 'aru*,
 05 (1.1)
 06 H: kus?
 07 (0.7)
 08 H: laudas,
 09 (1.1)
 10 H: misasi on *'laut*.
 11 (0.5)
 12 H: .hh aa jaajaa *'meelde* tuli see on ju see *'koht*
 13 kus=*sa=käisid* mt=.hh sta*'žeerimas*.

Kui mobiil helisema hakkab, on Mare taluõues kaevu juures. Ta vastab ekraani vaatamata ja helistajat tuvastamata ning lisab ametliku tutvustuse (vrd näide 6, kus ta vastab tööl lauatelefonile). Seejärel liigub kaamerapilt Thorbjörni korterisse. Mis toimub kaadrite vahetumise ajal (paus real 3), jääb arusaamatuks. Kõnes puudub Thorbjörni voor, mille järgi Mare oleks saanud vestluskaaslase ära tunda, ning puudu on ka Mare voor, mis paranduse esile kutsus. Osalejate rollid ei ole selles vestluses samuti tavapärased, kuna Mare vastajana haarab kohe initsiatiivi ja Thorbjörn ei räägi sellest, miks ta helistas. *odododot* Thorbjörni esimese vooru alguses (rida 4) peatab vestluskaaslase kavandatud tegevuse (Keevallik 2003: 126–127, 134–136). Seejärel algatab Thorbjörn paranduse, väljendades mitteamustamist eksplitsiitselt, samas probleemi lokaliseerimata. Järgmises voorus (rida 6) lokaliseerib eriküsisõna *kus* probleemküsimuse, osutades kohale. Kas siin on tegu kuulmis- või arusaamisprobleemiga, ei saa kindlalt öelda. Mare vastab ilmselt sõnaga *laudas*,

mida Thornbjörn kordab (rida 8). Prosoodiliselt markeerimata kordus väljendab tavaliselt arusaamisprobleemi ning paranduse lahendiks on sel juhul kinnitus, millele lisatakse seletus või täpsustus (Hennoste 2023: 1151–1152). Seletuse puudumisele osutab selles näites Thorbjörni järgmine küsimus *misasi on 'laut*, mis näitab, et ta ei mõista sõna tähendust. Varasemates uurimustes on esile toodud, et arusaamiskustele eksplitsiitselt osutamist esineb rohkem emakeelse ja vastavat keelt võõrkeelena kõneleva inimese vestluses. Näiteks on rootslaste ja Rootsi immigrerunud soomlaste vestlusi uurinud Maija Kalin (1995: 178–182) täheldanud, et viimased kasutavad väljendeid *förstår inte den sista* 'ei saa viimasest aru' või küsivad otse mõne sõna tähenduse kohta, näiteks *va e de gröt* 'mis on puder'. Vaadeldavas näites kasutatakse samasuguseid võtteid.

Järgneva lühikese pausi ajal (rida 11) ei jõua Mare tõenäoliselt sõna seletada. Thorbjörn väljendab partikliga *aa* hilinevad meenumist (Kasterpalu, Hennoste 2016: 153; Hennoste 2023: 1082) ning väljendab sõna tähenduse teadmist seejärel ka eksplitsiitselt. Selles näites algatatakse eri võtteid kasutades sama probleemallika kohta järjest neli parandust. Esimesest parandusalgatusest ei selgu kõneldu sisu. Kahe järgmise paranduse kaudu jõuab televaatajani info, et keegi on või midagi toimub laudas. Sellele lisatakse parandusalgatus, mis rõhutab Thorbjörni päritolu ja ühtlasi tema eestikeelse sõnavara piiratust. Üldisemas vaates ilmnevad taas osalejatevahelised suhted, elukaaslaste erinev eluviis: Mare jaoks tavaline maaelu on Thorbjörnil võõras.

Näites 6 vastab Mare tööl lauatelefonile institutsionaalse tutvustusega. Parandusalgatuse kutsub esile esmalt kuulmisprobleem, seejärel aktsepteerimisprobleem ja lisaks soovatakse saadud info ülekinnitamist.

(6) ((telefonihelin))

- 01 V: firma Trans`vest, (.) sekretär. (0.5)
- 02 n tere `päävast, millega ma saan teile `kasulik olla?
- 03 (1.8)
- 04 V: \$sina `ema,\$
- 05 (2.3)
- 06 V: `KES,
- 07 (1.6)
- 08 V: @`ALLAN,@ ((üllatunult))
- 09 (3.0)
- 10 V: ota `kus=se `juhtus.
- 11 (1.1)
- 12 V: `sadamas,
- 13 (1.6)
- 14 V: `ei=ei, `siin teda ei `ole,

Helistaja esimesest voorust (rida 3) tunneb Mare ära oma ämma Alma (Mare nimetab teda emaks) ning väljendab selle üle naerva tooniga üllatust (rida 4) (vt Rääbis 2025: 288–289). Alma järgmise vooru (rida 5) põhjal lokaliseerib Mare

parandusalgatusega subjekti. Küsisõna 'KES' on öeldud valjult ja rõhutatult. Valjem hääli osutab pigem kuulmis- kui arusaamisprobleemile. Arusaamisprobleemiga võiks olla tegu näiteks siis, kui Alma oleks kasutanud asesõna ja see oleks tekitanud referentsiprobleemi. Kui seda tõlgendada kuulmisprobleemina, on paranduse lahendiks tavaliselt probleemiksuse kordus, arusaamisprobleemi puhul asesõna vahetamine täistähendusliku sõna vastu (Hennoste 2023: 1149–1151). Mõlemal juhul oleks siin lahend Allani nimi. Mare kordab nime valjusti, rõhutatult ja üllatunud toonil, mis viitab aktsepteerimisprobleemile. Üleküsimise lahendiks on tüüpiliselt kinnitus, üllatuskorduse puhul sageli tugevam kinnitus (Hennoste 2023: 1152). Järgmises vóorus küsib Mare, kus täpselt juhtum aset leidis. Kitsale eriküsimusele antakse tavaliselt lühivastus (Rumm 2018: 302–303). Mare kordab neutraalsel toonil sõna *sadamas*, soovides kinnitust (rida 12). Sellega järjend lõpeb. Mare täislauseline vastus järgmises vóorus osutab, et Alma esitas küsimuse Allani asukoha kohta. Selles näites järgneb üksteisele kõigepealt kaks parandust subjekti kohta: teise parandusalgatuse kutsub esile esimese paranduse lahend. Seejärel on probleemiksuseks täpsustavale küsimusele saadud vastus. Parandusalgatuste ja lisainfo küsimise kaudu saab televaataja teada, et Allaniga on sadamas midagi juhtunud.

2/3 vastaja parandusalgatustest paikneb vestluse alguses, sissejuhatuse järel, ning paranduse kutsub esile vóor, milles helistaja esitab helistamise põhjuse. Enamasti on selle vóoru suhtlustegevuseks informeerimine, kahes näites palve. Hilisemas vestluses tekitab probleemi helistaja küsimus, palve, info andmine või vastus küsimusele. Helistaja algatatud parandused paiknevad võrdselt vestluse alguses ja keskel ning ka siin on probleemallikaga vóoru suhtlustegevus põhiliselt informeerimine, üksikutes näidetes palve, küsimus või vastus.

4.2. Parandusalgatuste võtted

Vaadeldavates telefonikõnedes on esindatud kõik partneriparanduse tüübid. Kõige sagedasem on üleküsimine (14 näidet), avatud algatust kasutati 11 korda, eriküsisõna 8 korda, tõlgendusettepanekut kaks korda. Lisaks on materjali hulgas neli algatusküsimust ja üks mitteamisusest väljendav väitlause (näide 5 rida 4). Parandusalgatuse ja koste piirile jääb üks mitmekordses parandusjärjendis kasutatud uudismärk ('PÄRISELT=vói.).

Üleküsimist illustreeriv näide 7 on pärit naabrite Mare (H) ja Uku vestluse lõpuosast (vestluse algus on näites 4). Mare on teatavaks teinud probleemi, millest tuleb silmast silma rääkida, ning kohtumine on kokku lepitud.

- (7) 01 H: e`oota, (0.5) mt ää .hhh ega=sa=i=`tea=kes=õ .hhhhh
 02 <kes=seal=eeeq (0.4) `Tartu `kontserdi`majas> täna
 03 `Mootsartit mängib.
 04 (2.0)
 05 H: ei=ole `aimugi,
 06 (1.5)
 07 H: \$ei `minul ei=ole ka `aimu=aga\$.hhhhhh ei ma ni`sama küisin jah,

Näitelõigu alguses peatab Mare partikliga *oota* käsiloleva tegevuse: telefonikõne lõpetamise, ja algatab uue teema (vt Keevallik 2003: 136–138). Sarjas toimuvast on teada, et Uku on kutsunud Mare vennanaise Mozarti kontserdile, ning Mare kontrollib seda kuuldust kaudse küsimusega (read 1–3). Tema voor sisaldab hulgaliselt eneseparanduse (järjeotsimise) markereid: pausid, häälekad sissehingamised, üneemid, aeglustus, lausungi katkestus ja kordus (vt Hennoste 2023: 1033–1040). Järgmises voorus küsib Mare Uku mitteteadmisele osutava vastuse kordusega üle (rida 5). Kordamist kinnitab Mare järgmine voor, kus ta kasutab sama fraasi *ei ole aimu* (rida 7). See voor annab infot ka selle kohta, et Uku lihtsalt ei kinnitanud mitte-teadmist, vaid küsis selgitust. Naerev toon annab siin märku mitte-eelistatud olukorra pehmendamisest (Annuka 2020: 15). Paranduse kutsub selles näites esile aktsepteerimisprobleem, kuna Uku vastus on vastuolus Mare varasema arvamusega. Kordus on samas öeldud neutraalsel toonil, mis võimaldab oma oletust varjata ja tundliku teema lõpetada.

Näited 8 ja 9 illustreerivad avatud parandusalgatusi. Näites 8 helistab Johannesele poeg Artur (vestluse algus on näites 11). Näitelõik algab vestluse keskelt, kui Johannes on lubanud Arturi palve täita: üles minna ja Margnaga rääkida.

- (8) 01 V: heheheh \$`ei, .nhhhh `üles `sellepärast=et `ma=len
 02 präegu `keldris `siin.\$ jaa. .hhh tien `tööd. (.) no=i-
 03 (0.7)
 04 V: ah? (.) \$`jaa `jaa ikka seda `vana tööd jaa.\$

Näite alguses täpsustab Johannes, mida ta ülesminekuga silmas pidas (read 1–2). Vooru katkemine markeerib Arturi vahelesegamist ja pealerääkimist. Järgmist vooru alustab Johannes avatud parandusalgatusega *ah*, mis viitab pealerääkimisega kaasnevale kuulumisprobleemile (Hennoste 2023: 1145–1147). Järgneb mikropaus, mille ajal partner ei jõuaks parandust läbi viia. Kuna Johannes küsimusele vastab, on ta seda siiski kuulnud. Kolmekordne jaatus on tugevalt kinnitav ning partikkel *ikka* osutab vastuse endastmõistetavusele (Hennoste 2023: 1123).

Näite 9 tegevus toimub jõululaupäeva õhtul. Alma on Johannesega kodus ja ootab Allanit. Lauatelefoni helinat kuuldles eeldab ta, et Allan helistab.

- (9) ((telefonihelin))
 01 V: \$`ongi `Allan.\$ ((Johannesele))
 02 ((telefonihelin))
 03 V: \$halloo::? (.) `Allan,\$
 04 (1.2)
 05 V: \$`jumal kui `tore.\$
 06 (1.1)
 07 V: \$njoh, `millal sa sis `jõuad.\$
 08 (2.7)
 09 V: \$jaa jaa `äid pühi `sulle kah.\$
 10 (4.9)

- 11 V: @`misasja.@ ((tõsiselt))
 12 (4.0)
 13 V: aa (.) `ei=ei=`ei ma saan `aru jaa mh eihh, .hhh \$pole `mida:gi.\$

Alma vastab telefonile naeruse tooniga ja väljendab selgesõnaliselt rõõmu (read 3 ja 5). Seejärel küsib ta, millal Allan kohale jõuab (rida 7). Küsimuse all ei ole koju-tulemise fakt, vaid ainult aeg. Alma järgmine voor (rida 9) näitab, et Allan ei vastanud küsimusele, vaid soovis häid pühi. Vastus tuleb järgmises voorus (rida 10). Parandusalgatus *`misasja* ja Alma hääletooni tõsiseks muutumine osutavad, et vastus oli mitte-eelistatud. Sellele viitab ka Allani vastuse edasilükkamine pühade-sooviga. Järgneb tõenäoliselt selgitus (rida 12), mille järel Alma väljendab partikliga *aa* oma arvamuse korrigeerimist (Kasterpalu, Hennoste 2016: 152–153; Hennoste 2023: 1082) ja lepib vastusega, korrates oma sõnu. Tanya Stivers (2004) on leidnud, et mitmekordse väljendiga (ingl *multiple sayings*) näitab kõneleja, et tema hoiak on vastuolus vestluskaaslase pakutud tegevusjärjendiga. Pärast telefonivestluse lõpetamist teatab Alma Johannesele, et Allan tuleb homme. Avatud parandusalgatus osutas selles näites aktsepteerimisprobleemile.

Eriküsisõna lokaliseerib probleemüksuse süntaktiliselt ja semantilisel. Näites 10 helistab Thorbjörn oma elukaaslasele Marele.

- (10) 01 V: mp (0.3) `räägi palun `ruttu mul on väga `vähe `aega.
 02 (1.7)
 03 V: `mis raamat,
 04 (1.7)
 05 V: nojah, m-m-mm eks ma `vaatan=sis.

Kõne algus (pole näites esitatud) on omane suhtehoidmisvestlusele (vt Drew, Chilton 2000; Rääbis 2009: 30–31), mille Mare katkestab, soovides teada saada, miks Thorbjörn helistas. Thorbjörni vooru järel algatab Mare paranduse eriküsisõna ja raamiva kordusega *`mis raamat*, mis lokaliseerib probleemallika ja viitab arusaamisprobleemile. Nõustumine järgmises voorus näitab, et parandus sai lahendi ning parandusalgatusele eelnes palve otsida või hankida mingi raamat.

Tõlgendusettepaneku näiteid oli kaks. Selle parandusvõtte puhul pakub adressaat kõneldu kohta välja oma arusaama. Näites 11 on näite 8 algusosa: Johannesele helistab poeg Artur.

- (11) ((telefonihelin))
 01 V: jaa (0.3) alloo?
 02 (0.7)
 03 V: val-
 04 (1.0)
 05 V: `sina elistad.
 06 (1.0)
 07 V: kuule miks sa nüüd

- 08 (0.6)
 09 V: `juhtus midagi või.
 10 (2.8)
 11 V: ah \$`niimodi. nii et `kõik `asjad on `juttis.\$
 12 (0.7)
 13 V: <no \$`ole `sina kurinahk kõva `poiss.> .hhhhhh `vahi
 14 kuule `Artur sina võid kasvõi `omme`pääv `siia `tulla.\$

Sarja sisust on teada, et Artur elab Saksamaal ega ole kaua ühendust võtnud. See selgitab, et tema kõne on Johannesele üllatav (rida 5). Johannes haarab kohe initsiaatiivi ja pärib helistamise põhjuse järele, kahtlustades, et midagi on juhtunud (read 7 ja 9). Arturi antud info järel osutab Johannes oma informeerituse muutumisele fraasiga *ah `niimodi*, alustab naerusel häälel lausungialgulise partikliga *nii et* järeldest ja kokkuvõtet (Hennoste 2023: 1101–1102) ning pakub välja oma tõlgenduse *`kõik `asjad on `juttis*. Johannese järgmine voor, milles ta samuti heameelt väljendab, osutab, et paranduse lahendiks oli kinnitus, kuna vastasel juhul oleks edasi räägitud asjast, mis „ei ole juttis”.

Probleemi lokaliseerimine eraldi algatusküsimusega kuulub autentsetes vestlustes perifeersete parandusalgatusvõtete hulka, kuid analüüsitavas materjalis on selle kohta neli näidet (vt näide 5 rida 10 *misasi on `laut.*).

5. Arutelu ja kokkuvõte

Artiklis uuriti vestlusanalüüsi meetodit kasutades vestluskaaslase algatatud parandusi telesarja „Õnne 13” telefonikõnedes. Uurimismaterjaliks oli 60 argitefonikõnet eri hooaegadest. 54 kõnes näidatakse ainult ühte osalejat, kes imiteerib dialoogi. Kuues kõnes näeb televaataja küll mõlemat suhtlejat, kuid kõne pole esitatud dialoogina, kuna kaamerapilt püsib ühel tegelasel mitme vooru jooksul ja vestluskaaslase vahepealsed voorud puuduvad. Imiteeritud dialoogi puhul saab vestlusanalüüsi kesket analüüsivõtet, järgneva vooru tõestusprotseduuri kasutades partneri puuduvaid voore hüpoteesida selle põhjal, kuidas kõneleja eelmist vooru on tõlgendanud.

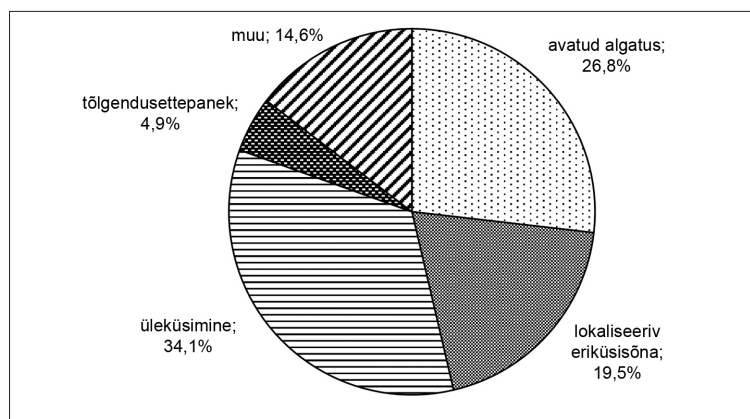
Filmidiskursuse mudelisse kuuluvad peale vahetute osalejate ka televaatajad ja seetõttu tuleb filmidialoogis voorud kujundada nii adressaati kui ka publikut silmas pidades. Telefonikõned täidavad sealjuures spetsiifilisi funktsioone: nad lisavad kujutatavale igapäevaelule realistlikkust ja aitavad samas kompaktselt ja lühidalt anda vaatajatele süžee mõistmiseks vajalikku infot.

Analüüsitud kõnedes oli 41 parandusalgatust: 14 korral algatas paranduse helistaja ja 27 korral vastaja. Uurimusest selgus, et parandusalgatuse kutsub kõige sagedamini esile voor, milles helistaja esitab helistamise põhjuse, ning selle vooru suhtlustegevus on valdavalt informeerimine. Ka hilisemas vestluses on probleemlikuks peamiselt info andmine kas omal algatusel või vastusena küsimusele. Parandusalgatusi ja neile järgnevaid voore kasutatakse saadud info televaatajatele vahendamiseks. Infot edastatakse sealjuures eri täpsusega. Kui võrrelda näiteid 6 ja 11, siis näites 6 saab

televaataja kolme parandusalgatuse ja täpsustava küsimuse kaudu teada, et Allaniga on sadamas midagi juhtunud. Näites 11 teeb Johannes saadud infost kokkuvõtte, et pojalt on 'kõik 'asjad 'juttis, aga ei räägi üksikasjalikumalt tema tegemistest ega olukorrast. Teise variandina ei vahendata parandusalgatusega sõnumi sisu, vaid ainult emotsiooni, mille see esile kutsus: näiteks rõõmu, ehmatust (näide 3), üllatust või pettumust (näide 9). Seda võtet ei kasutata, kui kõneleja on üks. Kõikides niisugustes näidetes räägib paranduse algataja juuresviibivale kaaslasel pärast telefonikõne lõppu, mida ta teada sai. Ühel juhul saab televaataja infot telefonikõne käigus, teisel juhul pärast seda. Harva on probleemkusega voo suhtlustegevus palve (näide 10) või küsimus (näide 8).

Parandusalgatustel on vaadeldavates vestlustes ka laiem funktsioon kui televaatajate infolünga täitmine: nende kaudu tulevad ilmsiks osalejate suhted. Näites 4 saab vaataja teada, et Uku on kodus. Lisaks näitavad Mare üllatus ja etteheide, et tema arvates peaks Uku teda oma tegemistest informeerima, viimane aga ei pea seda vajalikuks. Näites 5 tuuakse parandusalgatustega esile Thorbjörni väliseesti päritolu ja rõhutatakse tema vähest kokkupuudet elukaaslase Mare jaoks harjumuspärase maaeluga.

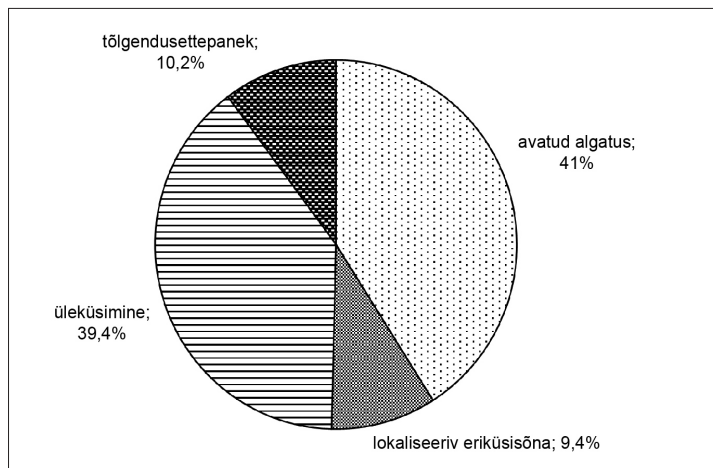
Parandusega lahendatakse analüüsitavates vestlustes valdavalt aktsepteerimisprobleeme (17 näidet; näited 3, 4, 6 (rida 8), 9), veidi harvem arusaamisprobleeme (11 näidet; näited 5, 10, 11), viiel juhul kuulmisprobleeme (näited 6 (rida 6), 8). Neljal juhul soovitakse öeldu taaskinnitust (näide 6 rida 12) ja neljal juhul ei ole võimalik probleemi üheselt tuvastada.

Joonis 1. Parandusalgatuste võtted „Õnne 13” telefonikõnedes.

Parandusalgatuse võtetest on kõige sagedasem üleküsimine (14 näidet; näited 4, 5 (rida 8), 6 (rida 8, 12), 7). Avatud algatust esineb 11 korda (näited 3, 8, 9), eriküsisõna 8 korda (näited 5 (rida 6), 6 (rida 6), 10), tõlgendusetepanekut kaks korda (näide 11). Lisaks sisaldab materjal nelja algatusküsimust (näide 5 rida 10) ja ühte mitteamisust väljendavat väitlauset (näide 5 rida 4). Parandusalgatuse ja koste piiripealseks näiteks on üks mitmekordses parandusjärgendis kasutatud uudismärk ('PÄRISELT=või.). Võrreldes eri tüüpi parandusalgatusi loomulikes argitelefoni-

vestlustes kasutatud parandustega (Strandson 2002), ilmneb, et käesoleva uurimuse materjalis esines avatud algatusi ja tõlgendusettepanekuid vähem, lokaliseerivat eriküsisõna aga rohkem kui autentsetes vestlustes (joonised 1, 2).

Joonis 2. Parandusalgatuste võtted autentsetes argitelefoni vestlustes (Strandson 2002).

Vaadeldud telefonikõnedes kasutatud parandusalgatuse võtete ja probleemide seosed erinevad mõnevõrra autentsete vestluste omadest. Kui tavaliselt lahendatakse avatud algatustega eelkõige kuulmisprobleeme, siis „Õnne 13” telefonikõnedes on keskne aktsepteerimisprobleem. Lokaliseeriv algatus osutab autentsete vestlustega sarnaselt eeskätt arusaamisprobleemile, aga ka kuulmis- ja aktsepteerimisprobleemile, mis tavalistes vestlustes on väga harv. Üleküsimisega lahendatakse arusaamis- ja aktsepteerimisprobleeme ning soovitakse eelmise vooru taaskinnitust samuti nagu loomulikes vestlustes.

Uuritavates vestlustes oli üheksa mitmekordset parandusjärjendit, mille puhul esimene parandus algataja seisukohast probleemi ei lahenda. Järgmise paranduse võib esile kutsuda sama probleemüksus (näide 5) või eelmise paranduse lahend (näited 5, 6); uuritud järjendid koosnesid kahest kuni neljast parandusest. Üldine mudel on selline, et järjend algab avatud algatuse või eriküsisõnaga ning sellele järgneb üleküsimine, algatusküsimus ja/või tõlgendus.

Enamik parandusalgatusi on prosoodiliselt markeeritud: öeldud valjema häälega, üllatunud, ehmunud, pettunud või naeruse tooniga, venitatud ja/või tugevalt rõhutatud. Sealjuures kasutatakse markeeritud prosoodiat ka selliste parandusalgatuste tüüpide puhul, mis loomulikus vestluses on markeerimata, näiteks arusaamisprobleemi väljendavad üleküsimised. Neutraalse tooniga on ainult mõned kuulmis- või arusaamisprobleemile osutavad (näited 5, 8, 10) ning kinnitust ootavad (näide 6 rida 12) parandusalgatused. Aktsepteerimisprobleemi puhul on kõik parandusalgatused markeeritud, ühes kõrvalekalduvas näites (7) varjab neutraalne väljendus tegelikku probleemi. Tundeid ja hoiakuid väljendatakse vaadeldud vestlustes tugevamalt kui loomulikus dialoogis.

Kokkuvõttes on parandusalgatused „Õnne 13” telefonikõnedes pigem televaatajatele orienteeritud kui loomulikku suhtlust jälgendavad. Parandused aitavad edasi anda tegelaste suhtlust, ilma et dialoogi teist osalejat kuulda oleks. Nende abil vahendatakse infot ning peegeldatakse tegelaste emotsioone ja suhteid.

Uurimust on toetanud Haridus- ja Teadusministeeriumi riikliku programmi „Eesti keel ja kultuur digiajastul” projekt „Digiajastu keel: suulised ja tähtvestlused” (EKKD-TA16).

LÜHENDID JA TRANSKRIPTSIOONIMÄRGID

H	helistaja	SÕNA	valjem lõik
V	vastaja	e:i	venitus
.	langev intonatsioon	si-	pooleli jäänud sõna
,	poollangev intonatsioon	(())	transkribeerija kommentaar
?	tõusev intonatsioon	hehe	naer
`sõna	rõhutamine	\$ \$	naerev hää
(.)	mikropaus (0.2 sek või lühem)	@ @	hääletooni või hääle kvaliteedi muutumine
(0.5)	pausi pikkus sekundites	.hh	sissehingamine
=	kokkuhääldamine	.nhh	ninaga tõmbamine sissepoole
< >	aeglustatud lõik	mt	matsutamine

KIRJANDUS

- Annuka, Andra 2020.** Naerev hää ametlikus ja argivestluses. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, kd 16, lk 5–21. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa16.01>
- Bednarek, Monika 2010.** The Language of Fictional Television: Drama and Identity. New York: Continuum.
- Bell, Philip 2001.** Content analysis of visual images. – Handbook of Visual Analysis. Toim Theo van Leeuwen, Carey Jewitt. Los Angeles–London: Sage, lk 10–34. <https://doi.org/10.4135/9780857020062.n2>
- Bubel, Claudia M. 2008.** Film audiences as overhearers. – Journal of Pragmatics, kd 40, nr 1, lk 55–71. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2007.10.001>
- Bubel, Claudia; Spitz, Alice 2006.** “One of the last vestiges of gender bias”: The characterization of women through the telling of dirty jokes in Ally McBeal. – Humor, kd 19, nr 1, lk 71–104. <https://doi.org/10.1515/HUMOR.2006.004>
- Caviglia, Francesco 2006.** Film dialogue as a resource for promoting language awareness. – Culture in Language Learning. Toim Hanne Leth Andersen, Karen Lund, Karen Risager. Aarhus: Aarhus University Press, lk 105–126. <https://doi.org/10.2307/j.ctv62hgw3.9>
- Couper-Kuhlen, Elizabeth 1992.** Contextualizing discourse: The prosody of interactive repair. – The Contextualization of Language. (Pragmatics & Beyond New Series 22.) Toim Peter Auer, Aldo Di Luzio. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, lk 337–364. <https://doi.org/10.1075/pbns.22.20cou>
- Couper-Kuhlen, Elizabeth; Selting, Margret 2018.** Interactional Linguistics: Studying Language in Social Interaction. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dingemanse, Mark; Blythe, Joe; Dirksmeyer, Tyko 2014.** Formats for other-initiation of repair across languages: An exercise in pragmatic typology. – Studies in Language, kd 38, nr 1, lk 5–43. <https://doi.org/10.1075/sl.38.1.01din>

- Dingemanse, Mark; Enfield, N. J. 2015.** Other-initiated repair across languages: Towards a typology of conversational structures. – *Open Linguistics*, kd 1, nr 1, lk 96–118.
<https://doi.org/10.2478/opli-2014-0007>
- Drew, Paul; Chilton, Kathy 2000.** Calling just to keep in touch: Regular and habitualised telephone calls as an environment for small talk. – *Small Talk. (Language in Social Life.)* Toim Justine Coupland. London: Routledge, lk 137–162.
<https://doi.org/10.4324/9781315838328-8>
- Egbert, Maria; Golato, Andrea; Robinson, Jeffrey D. 2009.** Repairing reference. – *Conversation Analysis: Comparative Perspectives. (Studies in Interactional Sociolinguistics 27.)* Toim Jack Sidnell. Cambridge: Cambridge University Press, lk 104–132.
<https://doi.org/10.1017/cbo9780511635670.005>
- Goffman, Erving 1976.** Replies and responses. – *Language in Society*, kd 5, nr 3, lk 257–313.
<https://doi.org/10.1017/S0047404500007156>
- Goffman, Erving 1979.** Footing. – *Semiotica*, kd 25, nr 1–2, lk 1–29.
<https://doi.org/10.1515/semi.1979.25.1-2.1>
- Hennoste, Tiit 2023.** Suuline keel. – *Eesti grammatika. Peatoim Helle Metslang.* Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 977–1181.
- Kalin, Maija 1995.** Coping with Problems of Understanding. Repair Sequences in Conversations between Native and Non-Native Speakers. (*Studia Philologica Jyväskyläensia* 36.) Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Kasterpalu, Riina; Hennoste, Tiit 2016.** Estonian *aa*: A multifunctional change-of-state token. – *Journal of Pragmatics*, kd 104, lk 148–162.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2016.06.010>
- Keevallik, Leelo 2003.** From Interaction to Grammar: Estonian Finite Verb Forms in Conversation. (*Studia Uralica Upsaliensia* 34.) Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Kitzinger, Celia 2013.** Repair. – *The Handbook of Conversation Analysis. (Blackwell Handbooks in Linguistics.)* Toim Jack Sidnell, Tanya Stivers. Chichester: Wiley-Blackwell, lk 229–256. <https://doi.org/10.1002/9781118325001.ch12>
- Kozloff, Sarah 2000.** Overhearing Film Dialogue. Berkeley–Los Angeles–London: University of California Press.
- Liddicoat, Anthony J. 2007.** *An Introduction to Conversation Analysis.* London–New York: Continuum.
- Mihkels, Krista 2013.** Keel, keha ja kaardikepp. Õpetaja algatatud parandussekventsides multimodaalne analüüs. (*Dissertationes linguisticae Universitatis Tartuensis* 16.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Piazza, Roberta; Bednarek, Monika; Rossi, Fabio 2011.** Introduction: Analysing telecinematic discourse. – *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television Series. (Pragmatics & Beyond New Series 211.)* Toim R. Piazza, M. Bednarek, F. Rossi. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, lk 1–17.
<https://doi.org/10.1075/pbns.211.02pia>
- Pullerits, Anett 2021.** Missugust eesti keelt kõneleb eesti teater? – *Teater. Muusika. Kino*, nr 9, lk 18–28.
- Quaglio, Paulo 2008.** Television dialogue and natural conversation: Linguistic similarities and functional differences. – *Corpora and Discourse: The Challenges of Different Set-*

- tings. (Studies in Corpus Linguistics 31.) Toim Annelie Ädel, Randi Reppen. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, lk 189–210. <https://doi.org/10.1075/scl.31.12qua>
- Rossi, Fabio 2011.** Discourse analysis of film dialogues: Italian comedy between linguistic realism and pragmatic non-realism. – *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television Series*. (Pragmatics & Beyond New Series 211.) Toim Roberta Piazza, Monika Bednarek, Fabio Rossi. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, lk 21–46. <https://doi.org/10.1075/pbns.211.04ros>
- Rumm, Andra 2018.** Kas vastata lühidalt või pikalt? Avatud küsimuste vastused eesti suulises suhtluses. – *Keel ja Kirjandus*, nr 4, lk 297–313. <https://doi.org/10.54013/kk725a3>
- Räabis, Andriela 2009.** Eesti telefonivestluste sissejuhatus: struktuur ja suhtlusfunktsioonid. (Dissertationes linguisticae Universitatis Tartuensis 13.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Räabis, Andriela 2025.** Vestluskaaslase identifitseerimine telesarja „Õnne 13” telefonikõnedes. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, kd 21, lk 279–296. <https://doi.org/10.5128/ERYa21.15>
- Ryan, Jonathon; Granville, Scott 2020.** The suitability of film for modelling the pragmatics of interaction: Exploring authenticity. – *System*, kd 89, artikkel nr 102186. <https://doi.org/10.1016/j.system.2019.102186>
- Sacks, Harvey; Schegloff, Emanuel A.; Jefferson, Gail 1974.** A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. – *Language*, kd 50, nr 4 (osa 1), lk 696–735. <https://doi.org/10.1353/lan.1974.0010>
- Schegloff, Emanuel A. 1979.** The relevance of repair to syntax-for-conversation. – *Discourse and Syntax*. (Syntax and Semantics 12.) Toim Talmy Givón. New York: Academic Press, lk 261–286. https://doi.org/10.1163/9789004368897_012
- Schegloff, Emanuel A.; Jefferson, Gail; Sacks, Harvey 1977.** The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. – *Language: Journal of the Linguistic Society of America*, kd 53, nr 2, lk 361–382. <https://doi.org/10.2307/413107>
- Selting, Margret 1988.** The role of intonation in the organization of repair and problem handling sequences in conversation. – *Journal of Pragmatics*, kd 12, nr 3, lk 293–322. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(88\)90035-5](https://doi.org/10.1016/0378-2166(88)90035-5)
- Selting, Margret 1996.** Prosody as an activity-type distinctive cue in conversation: The case of so-called ‘astonished’ questions in repair initiation. – *Prosody in Conversation: Interactional Studies*. Toim Elizabeth Couper-Kuhlen, M. Selting. Cambridge: Cambridge University Press, lk 231–270. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511597862.008>
- Sidnell, Jack 2010.** Conversation Analysis: An Introduction. (Language in Society 37.) Malden, Massachusetts: Wiley-Blackwell.
- Stivers, Tanya 2004.** “No no no” and other types of multiple sayings in social interaction. – *Human Communication Research*, kd 30, nr 2, lk 260–293. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2004.tb00733.x>
- Strandson, Krista 2002.** Vestluskaaslase algatatud reformuleeringud eesti vestlustes: reformuleeringualgatuse vahendeid ja põhjuseid. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Tagliamonte, Sali; Roberts, Chris 2005.** So weird; so cool; so innovative: The use of intensifiers in the television series *Friends*. – *American Speech*, kd 80, nr 3, lk 280–300. <https://doi.org/10.1215/00031283-80-3-280>
- Tatsuki, Donna 2005.** Telephone call behavior in films and language textbooks. – *The Kobe Gaidai Ronso: The Kobe City University Journal*, kd 56, nr 2, lk 59–82.

Washburn, Gay N. 2001. Using situation comedies for pragmatic language teaching and learning. – TESOL Journal, kd 10, nr 4, lk 21–26.
<https://doi.org/10.1002/j.1949-3533.2001.tb00045.x>

Andriela Rääbis (sünd 1966), PhD, Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi teadur (Jakobi 2, 51005 Tartu), andriela.raabis@ut.ee

Other-initiated repair in the phone calls of the TV series *Õnne 13*

Keywords: film dialogue, telephone conversation, repair organization, Estonian

This paper analyzes phone calls from the Estonian television series *Õnne 13* (“Happiness Street 13”) using the methodological framework of conversation analysis. The dataset consists of 60 everyday phone calls from various seasons (1994–2024). A defining characteristic of these calls is their one-sidedness, with one participant simulating a dialogue. By applying the core analytical technique of conversation analysis – the next-turn proof procedure – it is possible to reconstruct the missing turns of the interlocutor based on how the speaker interprets the previous turn.

In film discourse, the model includes not only the ratified participants but also the television audience. Therefore, turns in film dialogue must be designed with both the fictional addressee and the audience in mind. Since the viewer cannot hear the other participant, it is the visible character’s task to convey their turns to the audience. One technique used for this purpose is the initiation of repair.

In the analyzed conversations, 41 repair initiations were identified: 14 initiated by the caller and 27 by the recipient. Most repair sequences occur at the beginning of the conversation. Repair primarily addresses problems of acceptance (17 instances) and understanding (11 instances).

The most common strategies for repair initiation are repetition of the trouble source and open-class initiators (e.g., *ah?* ‘what?’, *misasja?* ‘what?’). The relationship between problems and strategies in the analyzed telephone conversations differs somewhat from that in authentic conversations. While open-class initiators typically address hearing problems in real-life interaction, here they more often indicate acceptance problems.

Most repair initiations are prosodically marked – expressed in a louder voice, with a tone of surprise, fear, disappointment, or laughter, often stretched and/or strongly emphasized. Marked prosody is also applied to types of repair initiations that are typically unmarked in authentic conversation.

Andriela Rääbis (b. 1966), PhD, University of Tartu, Institute of Estonian and General Linguistics, Researcher (Jakobi 2, 51005 Tartu), andriela.raabis@ut.ee